<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

સિવિલ અપીલ હકુમત

સિવીલ અપીલ નં. ૧૯૮૭ની વર્ષ ૨૦૨૩

(@ ૨૦૨૩ની ખાસ લીવ અરજી (સિવીલ) નંબર ૬૧૬૯)

(@ ૨૦૨૨ની ડાયરી No.૩૭૭૩૫)

દિલ્હીનો રાષ્ટ્રીય રાજધાની પ્રદેશ &બીજાઓ. અપીલકર્તા (ઓ)

વિરુદ્ધ

સુભાષ ચંદર ખત્રી અને બીજાઓ . પ્રતિવાદી ઓ

ચુકાદો

એમ. આર. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ

૧. નવી દિલ્હી ખાતે દિલ્હી ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા ૨૦૧૫ની ૨૦૨૩ની રિટ પિટિશન (C) No.૧૨૧૪૩ ની સિવિલ અપીલમાં પસાર કરાયેલા વિવાદિત

ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત અને અસંતોષ ની લાગણી અનુભવતા, જેના દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપી છે અને જાહેર કર્યું છે કે વિવાદિત જમીનના સંબંધમાં સંપાદન જમીન સંપાદન, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૧૩ (ત્યારબાદ "અધિનિયમ, ૨૦૧૩" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) માં વાજબી વળતર અને પારદર્શિતાના અધિકારની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સમાપ્ત થયું હોવાનું માનવામાં આવે છે, જો કે ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે અને જણાવ્યું છે કે મૂળ રિટ અરજદાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ હેઠળ વળતર મેળવવા માટે હકદાર હશે. એન. સી.ટી દિલ્હી ના જમીન અને ઇમારત વિભાગ અને બીજાઓ એ હાલ ની અપીલ દાખલ કરી છે .

૨. હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશ પરથી એવું લાગે છે કે હાઈકોર્ટ સમક્ષ વિભાગ વતી ચોક્કસ કેસ હતો કે વિવાદિત જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો છે.જો કે, ત્યારબાદ પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને બીજાઓ વિરુદ્ધ હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી અને **બીજાઓ (૨૦૧૪) ૩ એસ. સી. સી. ૧૮૩ માં** આ અદાલત ના નિર્ણય પર આધાર રાખી ને અને વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોવાના આધારે, ઉચ્ચ અદાલતે રિટ અરજીને મંજૂરી આપી છે અને જાહેર કર્યું છે કે વિવાદિત જમીનના સંદર્ભમાં સંપાદનની કાર્યવાહી અધિનિયમ, ૨૦૧૩ની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ રદ થઈ હોવાનું માનવામાં આવે છે.જો કે, આ જમીનનો ઉપયોગ લાભાર્થી વિભાગ દ્વારા પહેલેથી

જ કરવામાં આવ્યો હોવાથી, ઉચ્ચ અદાલતે નિર્દેશ આપ્યો છે કે મૂળ રિટ અરજદાર નવા કાયદા હેઠળ વળતર મેળવવા માટે હકદાર રહેશે.

૨.૧ આમ, ઉચ્ચ અદાલતે પણ સ્વીકાર્યું છે કે આ વિવાદિત જમીનનો કબજો પહેલેથી જ લઈ લેવામાં આવ્યો હતો અને તે જમીનનો ઉપયોગ પણ વિભાગ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો.મૂળ રિટ અરજદારે પણ એ જ સ્વીકાર્યું હતું અને તેથી દાદ માંગી હતી કે તેને અધિનિયમ, ૨૦૧૩ હેઠળ વળતર ચૂકવવામાં આવે.એકવાર વિવાદિત જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો અને હકીકતમાં ૨૦૧૩ અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, ઈન્દોર વિકાસ સત્તામંડળ વિરુદ્ધ મનોહરલાલ અને અન્યના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદા અનુસાર. (૨૦૨૦) ૮ એસ. સી. સી. ૧૨૯, સંપાદનમાં કોઈ ખામી હોવાનું માનવામાં **આવશે નહીં.ફકરા ૩૬૬ માં તેનું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે અને તેને** નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યું છેઃ–

"૩૬૬. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપીએ છીએઃ

૩૬૬.૧.કલમ ૨૪ (૧) (એ) ની જોગવાઈઓ હેઠળ, જો ૨૦૧૩ અધિનિયમની શરૂઆતની તારીખ ૧–૧–૨૦૧૪ પર ચુકાદો આપવામાં ન આવે, તો કાર્યવાહીમાં કોઈ વિલંબ થતો નથી.૨૦૧૩ના કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ

વળતર નક્કી કરવું પડશે.

૩૬૬.૨.જો ચુકાદો કોર્ટના વચગાળાના આદેશ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા સમયગાળાને બાદ કરતાં પાંચ વર્ષના સમયગાળાની અંદર પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તો પછી કાર્યવાહી ૨૦૧૩ અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૧) (બી) હેઠળ ૧૮૯૪ અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી જોગવાઈ મુજબ ચાલુ રહેશે, જાણે કે તે રદ કરવામાં આવી નથી.

૩૬૬.૩.કબજો અને વળતર વચ્ચે કલમ ૨૪ (૨) માં વપરાયેલ શબ્દ "અથવા" ને "ન" અથવા "અને" તરીકે વાંચવો પડશે.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં વિલંબ થયો હોવાનું માનવામાં આવે છે, જ્યાં ઉપરોક્ત કાયદાની શરૂઆત પહેલાં પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમયથી સત્તાવાળાઓની નિષ્ક્રિયતાને કારણે જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો નથી કે વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કબજો લેવામાં આવ્યો હોય, વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોય તો તેમાં કોઈ ખામી નથી.તેવી જ રીતે, જો વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું હોય, કબજો લેવામાં આવ્યો ન હોય તો તેમાં કોઈ ખામી નથી.

૩૬૬.૪.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) ના મુખ્ય ભાગમાં "ચૂકવેલ" અભિવ્યક્તિમાં અદાલતમાં વળતરની થાપણનો સમાવેશ થતો નથી.જમા ન

કરવાના પરિણામની જોગવાઈ કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈમાં કરવામાં આવી છે, જો તે બહુમતી જમીન માલિકીના સંદર્ભમાં જમા કરવામાં ન આવી હોય તો તમામ લાભાર્થીઓ (જમીનમાલિકો) ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે જાહેરનામાની તારીખના રોજ ૨૦૧૩ના કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર વળતર મેળવવા માટે હકદાર રહેશે. જો જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૩૧ હેઠળની જવાબદારી પૂરી કરવામાં ન આવી હોય, તો ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ વ્યાજ આપી શકાય છે.વળતર (અદાલતમાં) જમા ન કરવાથી જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં વિલંબ થતો નથી.પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે બહુમતી હોલ્ડિંગ્સના સંદર્ભમાં જમા ન થવાના કિસ્સામાં, ૨૦૧૩ના અધિનિયમ હેઠળ વળતર "જમીનમાલિકો" ને ૧૮૯૪ના અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે જાહેરનામાની તારીખે ચૂકવવું પડશે.

૩૬૬.૫.જો કોઈ વ્યક્તિને ૧૮૯૪ના અધિનિયમની કલમ ૩૧ (૧) હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ વળતર આપવામાં આવ્યું હોય, તો તે દાવો કરવા માટે તૈયાર નથી કે અદાલતમાં વળતરની ચુકવણી ન કરવાને કારણે અથવા વળતર જમા ન કરવાને કારણે કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સંપાદન સમાપ્ત થઈ ગયું છે.ચૂકવણી કરવાની જવાબદારી કલમ ૩૧ (૧) હેઠળ રકમને જમા કરાવવાથી પૂર્ણ થાય છે.જે જમીનમાલિકોએ વળતર સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અથવા જેમણે

વધુ વળતર માટે સંદર્ભ માંગ્યો હતો, તેઓ દાવો કરી શકતા નથી કે સંપાદનની કાર્યવાહી ૨૦૧૩ અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી.

૩૬૬.૬.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈને કલમ ૨૪ (૨) ના ભાગ તરીકે ગણવામાં આવશે, કલમ ૨૪ (૧) (બી) ના ભાગ તરીકે નહીં.

૩૬૬.૭.૧૮૯૪ના કાયદા હેઠળ અને કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ વિચાર્યા મુજબ કબજો લેવાની રીત તપાસ અહેવાલ/મેમોરેન્ડમ તૈયાર કરવાની છે.એકવાર ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૧૬ હેઠળ કબજો લેવા પર ચુકાદો પસાર થઈ ગયા પછી, ૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ રાજ્યમાં જમીનનું વિનિવેશ કરવામાં આવતું નથી, કારણ કે એકવાર કબજો લેવામાં આવ્યો હોય તો કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ કોઈ ચૂક થતી નથી.

૩૬૬.૮.૨૦૧૩નો કાયદો અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે કબજો લેવા અને વળતર ચૂકવવામાં તેમની નિષ્ક્રિયતાને કારણે સત્તાવાળાઓ નિષ્ફળ ગયા હોય, તો કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે.પાંચ વર્ષની ગણતરીમાં અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા વચગાળાના આદેશોના નિર્વાહના સમયગાળાને બાકાત રાખવો પડશે.

૩૬૬.૯.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) જમીન સંપાદનની પૂર્ણ થયેલી કાર્યવાહીની કાયદેસરતા પર સવાલ ઉઠાવવા માટે કાર્યવાહીના નવા કારણને જન્મ આપતી નથી.કલમ ૨૪ એ ૨૦૧૩ અધિનિયમ એટલે કે ૧–૧–૨૦૧૪ ના અમલીકરણની તારીખે બાકી રહેલી કાર્યવાહીને લાગુ પડે છે.તે જૂના અને સમય પ્રતિબંધિત દાવાઓને પુનર્જીવિત કરતું નથી અને સમાપ્ત થયેલી કાર્યવાહીને ફરીથી ખોલતું નથી અથવા જમીનમાલિકોને સંપાદનને અમાન્ય બનાવવા માટે અદાલતને બદલે કાર્યવાહીને ફરીથી ખોલવા માટે કબજો લેવાની રીત અથવા તિજોરીમાં વળતર જમા કરવાની રીત પર સવાલ ઉઠાવવાની મંજૂરી આપતું નથી."

૩. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને એકવાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સંપાદનમાં કોઈ ખામી હોવાનું માનવામાં નહીં આવે, તો મૂળ રિટ અરજદાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ મુજબ વળતર મેળવવા માટે હકદાર રહેશે નહીં. આ સંજોગોમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ બિનટકાઉ છે.

૫. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને ઉપર જણાવેલા કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, વર્તમાન અપીલ સફળ થાય છે.હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશ રદ બાતલ હોઈ રદ કરવા ને પાત્ર છે.પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી મૂળ રિટ અરજી નં.૧ અહીં ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ

દાખલ કરાયેલ અરજી તે મુજબ રદ કરવામાં આવે છે.

તે મુજબ વર્તમાન અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.જો કે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ રહેશે નહીં.

બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો પણ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

.....ન્યાયમૂર્તિ

[એમ. આર. શાહ]

.....ન્યાયમૂર્તિ

[સી. ટી. રવિકુમાર]

નવી દિલ્હી;

એપ્રિલ ૧૦,૨૦૨૩.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.